

Asia: VN/30301/2025

Sähköinen testamentti ja testamenttirekisteri; arviomuistio

1.1 Sääntelyn tarpeellisuus

Lausuntonne:

Suomen Asianajajat kiittää mahdollisuudesta lausua oikeusministeriön arviomuistiosta Sähköinen testamentti ja testamenttirekisteri.

Yhtenä Suomen Asianajajien sääntömääräisenä tehtävänä on seurata oikeuskehitystä maassa ja lausuntoja antamalla sekä aloitteita tekemällä tarjota kokemuksensa yhteiskunnan käytettäväksi. Suomen Asianajajien oikeuspoliittisen työn lähtökohta on oikeusvaltion turvaaminen. Lausunnoissaan Suomen Asianajajat pyrkii painottamaan oikeusvaltioperiaatteen toteutumiseen, oikeusturvaan sekä oikeuden saavutettavuuteen, perus- ja ihmisoikeuksien sekä asianajajakunnan itsenäisyyden ja riippumattomuuden turvaamiseen liittyviä näkökulmia.

Pyydettyinä lausuntona Suomen Asianajajat esittää seuraavaa.

Yleiskannanotto

Testamenttirekisteri on perhe- ja jäämistöoikeudellisen käytännön kannalta kannatettava; sähköinen testamentti voidaan mahdollistaa vain, jos tunnistaminen, todistaminen ja jälkikäteinen todistelu toteutuvat vähintään paperitestamentin tasoisin.

Suomen Asianajajat suhtautuu lähtökohtaisesti myönteisesti testamenttirekisterin perustamiseen ja pitää rekisteriä perhe- ja jäämistöoikeudellisen käytännön näkökulmasta aidosti tarpeellisenä. Rekisteri voi parantaa testamenttien löytymistä, vähentää tilanteita, joissa testamentti jää kokonaan toteutumatta, ja nopeuttaa pesänselvitystä. Suomen Asianajajat katsoo, toisin kuin arviomuistiossa on esitetty, että lain voimaantulosta lukien tai tietyn siirtymäajan jälkeen olisi kaikkien

testamenttien pätevyyden edellytyksenä oltava rekisteröiminen nyt ehdotettuun testamenttirekisteriin. Siirtymäajan tulisi olla riittävän pitkä (Suomen Asianajajat katsoo, että kymmenen vuotta olisi sopiva siirtymäaika) ja rekisteriin olisi oltava mahdollista rekisteröidä myös niin sanotut paperiset testamentit. Siirtymäaikana tulisi rekisterin kehittymistä säännöllisesti seurata ja tehdä tarvittavia muutoksia.

Suomen Asianajajat suhtautuu myös sähköiseen testamenttiin periaatteessa myönteisesti, mutta korostaa, että testamentti on muotomääräyksiltään ankara ja oikeusvaikutuksiltaan poikkeuksellinen oikeustoimi, jonka keskeiset suojatarkoitukset (aitous, vapaa tahto, oikeustoimikelpoisuus sekä todistelun mahdollistuminen kuoleman jälkeen) eivät saa heikentyä.

Jäljempänä väliotsikoiden perässä suluissa olevat numerot viittaavat arviomuistion sivuihin.

Suomen Asianajajat kiinnittää huomiota myös Suomea sitoviin kansainvälisiin sopimuksiin. Suomen Asianajajat pitää kyseenalaisena sähköisen testamentin tunnustamista kansainvälisessä kontekstissa. Joka tapauksessa tämä seikka tulee mahdollisessa jatkovalmistelussa huomioida.

Arviomuistiossa ei oteta käytännössä lainkaan kantaa niin sanottuihin keskinäisiin testamentteihin tai muuten useamman henkilön yhdessä, yhtä aikaa tekemiin testamentteihin. Jatkovalmistelussa tulee tähänkin seikkaan, erityisesti jos varsinaisen sähköisen testamentin valmistelua jatketaan, kiinnittää erityistä huomiota.

Sähköinen testamentti (s. 22)

Ehdotus:

Sähköisen testamentin tulee olla muodossa, jossa se voidaan lukea ruudulta tai tulostaa paperisena.

Suomen Asianajajat suhtautuu ainakin jossain määrin kielteisesti testamentin tekemiseen kokonaan sähköisesti. Suomen Asianajajat toteaa, että joka tapauksessa sähköinen muoto olisi hyväksyttävissä vain, jos se lisää oikeusvarmuutta erityisesti testamentin löytymisen ja todistelun osalta. Suomen Asianajajat katsoo, että kriittisin osa-alue sähköisen testamentin osalta on todistamisen järjestäminen ja tekijän testamenttauskelpoisuuden varmistaminen sekä erilaisten ulkopuolisten vaikuttamisyritysten mahdollisuuksien eliminoiminen.

Kuten arviomuistiossa todetaan, ovat testamenttia koskevat riidat tuomioistuimissa pysyneet nykyisen lainsäädännön voimassaollessa kohtuullisina. Uudistuksen ei tulisi lisätä oikeudellista epävarmuutta ja oikeudenkäyntejä testamenttiasioissa, vaan nimenomaan päinvastoin vähentää niiden määrää.

Suomen Asianajajat pitää selvänä, että arviomuistiossa todetulla tavalla tulisi myös sähköisen testamentin olla ”ruudulta luettavissa” ja tarvittaessa tulostettavissa.

Sääntelyn tarpeellisuus

Sääntely on perusteltua vain, jos sähköinen muoto vähentää käytännön ongelmia eikä siirrä riskejä testamentin moiteoikeudenkäynteihin.

Suomen Asianajajat katsoo, että sähköisen testamentin mahdollistamisen ensisijainen hyöty syntyy sen kytkennästä testamenttirekisteriin: keskeinen ongelma käytännössä ei ole usein niinkään testamentin tekninen laatimistapa, vaan se, että testamenttia ei löydy tai sitä ei pystytä luotettavasti ottamaan huomioon pesänselvityksessä ja perinnönjaossa.

Perhe- ja jäämistöoikeuden käytännössä riidat liittyvät usein testamentin tekijän oikeustoimikelpoisuuteen, painostukseen sekä todistamisen luotettavuuteen. Näistä syistä johtuen Suomen Asianajajat suhtautuu varauksella testamentin tekemiseen sähköisesti. Sääntelyn tulee joka tapauksessa rakentaa sähköiseen menettelyyn selkeät ja todennettavat suojaimekanismit juuri näitä riskikohtia varten.

1.2 Sähköisen testamentin laatiminen ja allekirjoittaminen

Lausuntonne:

Sähköisen testamentin laatiminen ja allekirjoittaminen (s. 24–31)

Arviomuistion ehdotus:

Sähköinen testamentti tulee allekirjoittaa eIDAS-asetuksen mukaisella hyväksytyllä sähköisellä allekirjoituksella. Jos digilompakon käyttöönotto kuitenkin viivästyy, myös muunlaisia sähköisen allekirjoittamisen ratkaisuja (kehittynyt sähköinen allekirjoitus tai muu viranomaisen hyväksymä räätälöity ratkaisu) on pidettävä mahdollisina. Suomen Asianajajat katsoo, että pätevä sähköinen testamentti tulee ehdottomasti rajata viranomaisalustalle ja allekirjoituksessa tulee edellyttää korkeinta mahdollista varmuustasoa, eli niin sanottua hyväksytyä sähköistä allekirjoitusta.

Suomen Asianajajat kannattaa ehdotettua ratkaisua pääosin, mutta allekirjoitusratkaisuun ja käyttäjien tosiasialliseen tunnistamiseen liittyy varauksia.

Suomen Asianajajat pitää perusteltuna, että pätevä sähköinen testamentti voitaisiin tehdä vain Digi- ja väestötietoviraston ylläpitämässä asiointipalvelussa. Testamentin kaltaisessa korostetun henkilökohtaisessa oikeustoimessa on perusteltua edellyttää eIDAS-asetuksen mukaista hyväksyttyä sähköistä allekirjoitusta. Mahdolliset siirtymäratkaisut edellyttävät lisävarmistuksia, kuten tapahtumalokien ja todistamisen vahvistamista.

Ehdotettua järjestelmää ei Suomen Asianajajien näkemyksen mukaan tulisi lainkaan ottaa käyttöön niin kauan kun niin sanottua digilompakkoa tai vastaavaa järjestelmää ei ole otettu käyttöön. Suomen Asianajajat ei pidä tarkoituksenmukaisena hyväksyä jonkinlaisen siirtymäajan kuluessa vaihtoehtoisia digitaalisen allekirjoituksen muotoja.

1.3 Sähköisen testamentin todistaminen

Lausuntonne:

Sähköisen testamentin todistaminen (s. 31-34)

Arviomuistion ehdotus:

Kahden esteettömän todistajan vaatimus tulee ulottaa myös sähköiseen testamenttiin. Myös todistajat allekirjoittavat testamentin sähköisesti. Todistaminen voi tapahtua joko fyysisesti läsnä tai videovälitteisesti etäyhteydellä.

Suomen Asianajajat katsoo, että etätodistamiseen liittyy korostuneita väärinkäyttö- ja painostusriskejä; Suomen Asianajajat ei missään olosuhteissa kannata ehdotusta etänä todistamisesta.

Nykyisen lain mukaista kahden esteettömän todistajan vaatimusta kannatetaan, mutta etätodistamiseen suhtaudumme erittäin varauksellisesti. Suomen Asianajajat katsoo lähtökohtaisesti, että todistajien tulisi olla fyysisesti samassa tilassa kuin testamentin tekijän.

Todistamisen suojatarkoitukset korostuvat sähköisessä ympäristössä. Etätodistamisessa yhdistyvät tunnistusvälineiden väärinkäytön riski, painostuksen havaitsemisen heikentyminen sekä jälkikäteisen näytön sirpaloituminen, jos videoyhteys ja allekirjoitus eivät muodosta yhtä todisteellista tapahtumaa. Näistä syistä etätodistaminen ilman erittäin vahvaa teknistä ja ajallista kytkentää asiointipalveluun on omiaan lisäämään moiteriitoja ja heikentämään erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden suojaa.

Suomen Asianajajat katsoo ensisijaisesti, että sähköisen testamentin todistajien tulisi olla paikalla yhtä aikaa, kun testamentin tekijä allekirjoittaa testamentin sähköisesti. Todistajien tulisi olla fyysisesti samassa paikassa kun testaattori.

Kaikenlainen muu todistaminen (etänä) avaa mahdollisuuden lukuisiin väärinkäytöstilanteisiin. Sikäli kun todistajien sallittaisiin todistaa testaattorin allekirjoitus etänä, eivät todistajat millään tavalla luotettavasti pystyisi edes videoyhteyden välityksin varmentamaan esimerkiksi sitä, keitä muita henkilöitä on fyysisesti läsnä testaattorin kanssa tämän allekirjoittaessaan testamentin.

Eryteisesti ammattilaisten (asianajajien) keskuudessa on vallitsevana tapana testamentteja tehtäessä, ettei samassa tilassa testaattorin ja todistajien kanssa ole ainakaan testamentin saajia. Useimmiten myös mahdollisia saattajia pyydetään jäämään eri tilaan. Etänä tapahtuvassa todistamisessa mikään tällainen kontrolli ei olisi mahdollista.

Etänä tapahtuvaa todistamista rasittaisi myös riski siitä, että joku samassa tilassa oleva esimerkiksi käsimerkein tai jopa kirjoitetuin ohjein ohjaa testamentintekijää, joka ei välttämättä ilman tällaista avustamista ymmärtäisi testamentin tekemisen merkitystä.

Suomen Asianajajat katsoo, että mikäli etätodistaminen kuitenkin päädyttäisiin sallimaan, edellytyksiksi tulee säätää vähintään: (i) selkeä todentamisvelvollisuus todistajille, (ii) todisteellinen ja säilytettävä loki, (iii) tiukka ajallinen kytkentä allekirjoitusten välillä sekä (iv) korostettu velvollisuus varmistaa todistajien esteettömyys. Pelkkä osapuolten vakuutus ei ole riittävä.

1.4 Sähköisen testamentin peruuttaminen

Lausuntonne:

Sähköisen testamentin peruuttaminen (s. 34-35)

Arviomuistion ehdotus:

Sähköisen testamentin voi peruuttaa samoilla tavoilla kuin paperisen testamentin.

Suomen Asianajajat katsoo, että peruuttamisen vapaamuotoisuus tulee säilyttää, mutta mahdolliset rekisterivaikutukset edellyttävät selkeää menettelyn sääntelyä.

Suomen Asianajajat kannattaa peruuttamisen säilyttämistä samoin edellytyksin kuin voimassa olevassa laissa, minkä vuoksi tulisikin edellyttää selkeää ilmoitusmenettelyä, mikäli peruuttaminen tehdään rekisteriin.

Testamenttien sähköinen säilytys muuttaa peruuttamisen käytännön asetelmaa. Siksi peruuttamisen ja muutosten ilmoittamisesta rekisteriin on säädettävä selkeästi ja kansalaisille ymmärrettävällä tavalla. Suomen Asianajajat katsoo, että edes sähköisen testamentin peruuttamisen ei voitaisi vaatia edellyttävän peruuttamisen ilmoittamista rekisterinpitäjälle, vaan peruuttamisen tulee olla pätevä millä tahansa nykyisellä tavalla riippumatta siitä, onko peruutettava testamentti tehty sähköisesti vai paperisena.

Arviomuistiossa todetaan, että peruuttaminen voisi olla mahdollista esimerkiksi ”ilmoittamalla peruuttamisesta DVV:lle muuten” Suomen Asianajajat katsoo, että peruuttamistapa DVV:lle ilmoitettaessa täytyy säännellä tarkemmin ja yksityiskohtaisemmin. Suomen Asianajajat toteaa, että arviomuistion toteamus mahdollistaisi esimerkiksi pelkästään puhelimitse tai vaikkapa sähköpostilla tapahtuvan peruuttamisilmoituksen. Miten tällaisessa tilanteessa voitaisiin varmistua siitä, että testamentin peruuttamisesta ”ilmoittanut” henkilö on nimenomaan testamentin tekijä?

Suomen Asianajajat katsoo, että jatkovalmistelussa tulee arvioida myös testamentin peruuttamisinstituution kokonaisvaltaisempaa muuttamista. On selvitettävä, tulisiko peruuttaminen sitoa samoihin muotoihin ja edellytyksiin kuin testamentin laatiminen.

1.5 Muuta sähköisestä testamentista (ml. tekninen toteutus)

Lausuntonne:

Sähköisen testamentin tekninen toteutus (s. 35)

Arviomuistion ehdotus:

Sähköisen testamentin voi tehdä vain Digi- ja väestötietoviraston ylläpitämässä asiointipalvelussa.

Suomen Asianajajat pitää kannatettavana, että sähköisen testamentin tekeminen olisi mahdollista ainoastaan viranomaisen ylläpitämässä palvelussa.

Suomen Asianajajat pitää perusteltuna, ettei DVV tarjoa sisällöllisiä mallilausekkeita. Järjestelmän tulee ohjata muotovaatimusten täyttämistä ilman hyväksyntävaikutelmaa.

2.1 Julkisen vallan ylläpitämisen testamenttirekisterin tarpeellisuus (muiden kuin sähköisten testamenttien osalta)

Lausuntonne:

Testamenttirekisteri, sähköisen testamentin laatiminen (s. 36)

Arviomuistion ehdotus:

Sähköinen testamentti tehdään palvelualustalla osin rakenteisesti. Testamenttimääräykset kirjoitetaan kuitenkin vapaasti yhteen syöttöikkunaan.

Suomen Asianajajat suhtautuu osin varauksella rakenteiseen palvelualustaan. Suomen Asianajajat pitää parempana vaihtoehtona sitä, että testamentin tekijän kirjautuessa palveluun, täyttää järjestelmä välttämättömät taustatiedot sekä testamentin tekijästä että todistajista automaattisesti. Suomen Asianajajat katsoo, että liian rakenteiseksi ja jäykäksi luotu järjestelmä saattaisi rajoittaa testamenttausvapautta ja jopa osin estää testamentin tekemisen testaattorin haluamassa muodossa.

Suomen Asianajajat katsoo, että sekaannusten välttämiseksi rakenteinen sisältö ei saisi sisältää mitään kuolemanvaraismääräysvaihtoehtoja. On oletettavaa, että sähköisen testamentin tekemiseen tarkoitettua alustaa käyttäisivät maallikot ilman lainoppinutta apua. Maallikoiden ei voida olettaa ymmärtävän ”valmiiksi täytettyjen” kuolemanvaraismääräysten sisältöä.

Suomen Asianajajat ei pidä tarkoituksenmukaisena, että sähköisen testamentin liian suppea mahdollinen suljettu rakenne mahdollistaisi vain tietynlaisten etukäteiseen formaattiin rakennettujen testamenttien tekemisen. Sähköisen testamentin tulee olla kaikkien halukkaiden saatavilla ja on mahdollista, että liian ahtaasti suunniteltu rakenne saattaisi estää yllättäen jonkun tavanomaisesta poikkeavan testamentin laatimisen kokonaan, kun rakenne ei välttämättä ole ottanut huomioon kaikkia vaihtoehtoja.

Tiettyyn pisteeseen asti laadittu rakenteinen lomakkeen täyttäminen on kannatettava, kunhan se ei kavenna testamenttausvapautta eikä muodostu pätevyyden ainoaksi edellytykseksi.

2.2 Testamenttirekisterin toteuttamistapa ja sisältö

Lausuntonne:

Lakiehdotukset (s. 39–40)

Arviomuistion ehdotus:

Sähköistä testamenttia koskeva sääntely sijoitetaan perintökaareen paperista testamenttia koskevan sääntelyn rinnalle. Lisäksi säädetään uusi laki sähköisen testamentin palvelualustasta.

Suomen Asianajajat pitää asianmukaisena ja loogisena, että kaikki ehdotuksessa sanotut nimenomaan testamentin tekemistä ja todistamista koskevat säännökset sijoitettaisiin perintökaareen.

Testamenttirekisterin toteuttamistapa (s. 40–51)

Arviomuistion ehdotus:

Digi- ja väestötietoviraston tarjoamassa asiointipalvelussa tehtävät sähköiset testamentit tallennetaan julkiseen testamenttirekisteriin. Samaan testamenttirekisteriin tulee voida tallentaa myös paperisten testamenttien tietoja ja kopioita. Testamentin rekisteröinnille tulee säätää oikeusvaikutuksia.

Suomen Asianajajat katsoo, että sikäli kun säädetään laki mahdollisuudesta tehdä testamentti sähköisesti, tulisi kaikki sähköisesti laaditut testamentit rekisteröidä testamenttirekisteriin.

Suomen Asianajajat katsoo, että myös ennen lain voimaantuloa laadittujen paperisten testamenttien rekisteröinnin tulisi olla mahdollista, mutta vapaaehtoista.

Suomen Asianajajat katsoo, että tuottaakseen mahdollisimman suuren hyödyn, tulisi testamenttien, siis myös paperisten rekisteröiminen säätää pakolliseksi joko lain voimaantulosta lukien tai joka tapauksessa kohtuullisen siirtymäajan kuluessa. Näin mahdollistettaisiin se, että tietyn ajan kuluttua rekisteri nauttisi julkista luotettavuutta. Suomen Asianajajat pitää sopivana siirtymäaikana kymmentä vuotta.

Mikäli rekisteröintipakkoa ei jollain aikavälillä säädetä pakolliseksi testamentin pätevyyden edellytykseksi (hätätilatestamentteja lukuun ottamatta), menettäisi rekisteri Suomen Asianajajien käsityksen mukaan suuren osan sillä olevasta potentiaalista ja tavoitteesta helpottaa pesänselvityksiä ja vähentää testamenttiriitoja.

Suomen Asianajajat toteaa, että avioehtosopimuksen pätevyyden edellytyksenä on jo pitkään ollut avioehdon rekisteröiminen. Testamentin rekisteröintipakko ei eroaisi tästä mitenkään. Testamentin rekisteröintipakko tuottaisi sen sijaan merkittävää oikeusvarmuutta arviolta viimeistään noin 20-30 vuoden kuluttua siirtymäajan päättymisestä.

Selvää on, ettei ennen siirtymäajan päättymistä / lain voimaantuloa laadittujen paperisten testamenttien osalta voitaisi edellyttää rekisteröintiä, mikä johtaisi siihen, että muistiossa todettu "hybridimalli" jatkuisi vielä pitkään, mutta vain se, että rekisteröiminen jollain aikavälillä säädettäisiin pakolliseksi tuottaisi Suomen Asianajajien käsityksen mukaan rekisteristä sen täyden hyödyn vastaisuudessa.

Rekisterinpitäjä (s. 53)

Arviomuistion ehdotus:

Julkista testamenttirekisteriä ylläpitää Digi- ja väestötietovirasto.

Suomen Asianajajat kannattaa, että testamenttirekisterin ylläpitäjäksi säädetään Digi- ja väestötietovirasto.

Rekisteröintihakemus (s. 54)

Arviomuistion ehdotus:

Testamentin rekisteröintiä on mahdollista hakea sähköisesti tai paperisessa menettelyssä.

Suomen Asianajajat kannattaa mahdollisuutta, että rekisteröintiä voisi hakea sekä sähköisesti että paperisessa menettelyssä.

Arviomuistiossa esitetään, että rekisteröinnin voisi suorittaa vain testamentin tekijä vahvan tunnistautumisen avulla. Suomen Asianajajat katsoo, että testamentin rekisteröimisen sekä sähköisessä että paperisessa menettelyssä tulisi olla mahdollista myös asiamiehen suorittamana.

Valtuutuksen voisi antaa itse testamenttiasiakirjassa tai mahdollisesti samalla tavalla kuin ehdotuksessa (s. 38) on ehdotettu asiamiehen valmistelumahdollisuuksista testamentin laatimisessa.

Koska rekisteröinnistä annettaisiin ehdotuksen mukaan todistus, olisi testamentin tekijällä mahdollisuus todistuksen pyytämällä varmistaa, että asiamies on huolehtinut rekisteröinnistä.

Suomen Asianajajat toteaa, että tältä osin jää avoimeksi mahdollisuus, että jos rekisteröiminen olisi edellä sanotulla tavalla siirtymäajan jälkeen testamentin pätevyyden edellytys, voisi asiamiehen huolimattomuus johtaa jopa merkittäviinkin oikeudenmenetyksiin. Tältä osin on jälleen kuitenkin viitattava avioehtosopimuksen rekisteröimiseen, jossa piilee vastaava riski, jos asiamies toimii huolimattomasti. Ja koska testamentin tekijä voi aina itse huolehtia rekisteröinnistä, ei tässä sanottu mahdollisuus huolimattomuudesta liene tilastollisesti merkittävä.

Rekisteröitävät tiedot (s. 55)

Arviomuistion ehdotus:

Testamenttirekisteriin tallennetaan testamentin kopion lisäksi testamentin tekijän nimi- ja osoitetiedot sekä henkilötunnus, paperisen testamentin alkuperäiskappaleen säilytyspaikka ja tiedot henkilöistä, joille testamentista tulee ilmoittaa testamentin tekijän kuoleman jälkeen.

Suomen Asianajajat kannattaa ehdotuksessa sanottujen tietojen tallettamista.

Suomen Asianajajat katsoo, että testamenttirekisterin säätämisen yhteydessä tulisi säätää myös siitä, miten ja kenelle annetaan tieto rekisteröidystä testamentista, mikäli kaikki rekisteriin ilmoitetut henkilöt olisivat kuolleet?

Suomen Asianajajat kannattaa, että testamenttirekisterilainsäädäntöä luotaessa selvitetään myös mahdollisuus tallettaa testamenttirekisteriin muistiossa todettu lääkärinlausunto testamentin tekijän terveydentilasta testamenttia tehtäessä.

Suomen Asianajajat katsoo, että rekisteriin tulisi riittävällä tarkkuudella tallentaa mahdollista sähköistä testamenttia tehtäessä kaikki teknisesti mahdolliset loki- ja kirjautumistiedot. Suomen Asianajajat katsoo myös, että oikeusvarmuuden vuoksi olisi rekisterissä säilytettävä myös mahdollisesti peruutetut ja muutkin vanhemmat testamentit.

Rekisteröintiä koskeva päätös (s. 56)

Arviomuistion ehdotus:

Digi- ja väestötietoviraston tulee tehdä testamentin rekisteröinnistä päätös

Suomen Asianajajat kannattaa, ehdotusta, jonka mukaan rekisteröinnistä tehdään aina erillinen päätös.

Suomen Asianajajat katsoo, että arviomuistiossa todetulla tavalla rekisteröintipäätöksen lähettäminen testamentin tekijälle minimoisi entisestään väärinkäytösten riskiä. Suomen Asianajajat katsookin, että rekisteröintiä koskeva päätös on aina lähetettävä testamentin tekijälle siinä muodossa, kun rekisteröiminen on tapahtunut, eli paperisessa rekisteröinnissä postitse ja sähköisessä rekisteröinnissä joko sähköpostilla tai suomi.fi-alustalle lähetettävällä ilmoituksella.

Rekisterinpitäjän velvollisuudet (s. 58–59)

Arviomuistion ehdotus:

Digi- ja väestötietoviraston tulee rekisteröinnin yhteydessä tarkistaa, että hakemusta ja testamenttia koskevat tietyt muotovaatimukset täyttyvät. Rekisteröinti ei tarkoittaisi, että testamentti on poikkeuksetta pätevä.

Suomen Asianajajat kannattaa muistiossa esitettyä, että rekisteröinnin yhteydessä viranomaisen tarkastaa rekisteröinnin edellytykset.

Arviomuistiossa sanotulla tavalla ei viranomaisen tulisi tutkia, onko rekisteröity asiakirja testamenttina pätevä, vaan ainoastaan ulospäin näkyvien muodollisten vaatimusten täytyminen vastaavalla tavalla, kun kaupanvahvistaja toteaa, että kauppakirja on laadittu maakaaren sääntöjen mukaisesti.

2.3 Rekisteröinnin oikeusvaikutukset (ml. muuttaminen ja peruuttaminen)

Lausuntonne:

Rekisteröinnin oikeusvaikutukset (s. 51–53)

Arviomuistion ehdotus:

Testamenttirekisterissä oleva kopio oletetaan päteväksi, jos testamentin alkuperäiskappaletta ei löydy, eikä testamenttia ole rekisteröinnin jälkeen muutettu tai kumottu.

Suomen Asianajajat kannattaa rekisteröidyn (paperisen testamentin) kopion pätevyysolettamaa edellytyksin, että rekisteröinnin yhteydessä luodaan riittävän selkeä toimintamalli jäljennöksen oikeaksi toteamiselle/todistamiselle. Alkuperäisen testamentin esittäminen ei rekisteröinnin jälkeen olisi tarpeen rekisteröinnin jälkeisessä testamentin täytäntöönpanossa.

Suomen Asianajajat katsoo, että sikäli kun rekisteröidylle testamentille annetaan oikeusvaikutuksia, tulee tällaisten oikeusvaikutusten olla yhtäläisiä sähköisen ja paperisen rekisteröidyn testamentin kesken. Lisäksi Suomen Asianajajat katsoo, että mikäli testamentin tekijä haluaa testamenttirekisterin perustamisen jälkeen rekisteröidä aiemmin tekemänsä paperisen testamentin, tulee myös näin rekisteröidylle testamentilla antaa samat oikeusvaikutukset. Näin ollen alkuperäisellä paperisella testamentilla ei rekisteröinnin jälkeen olisi muuta kuin mahdollinen todistusvaikutus testamenttiriidassa.

Koska testamentin peruuttamista koskevia säännöksiä ei ole tarkoitus muuttaa, säilyy testamentintekijällä oikeusvaikutuksesta huolimatta aina testamenttausvapaus, eli vapaus muuttaa aiempaa testamenttia tai laissa säädetyllä tavalla peruuttaa myös rekisteröity testamentti.

Suomen Asianajajat katsoo, että arviomuistiossa esitetty päällekkäinen malli, jossa olisi loputtomasti voimassa sekä rekisteröityjä että rekisteröimättömiä päteviä testamentteja voisi käytännössä vesittää yhden testamenttirekisterin tärkeimmistä tavoitteista, eli pesänselvitysten helpottamisen ja riitojen vähentämisen. Tämän vuoksi olisi siis säädettävä, että tietyn siirtymäajan jälkeen, olisi kaikki testamentit, pätemättömyyden uhalla, talletettava rekisteriin.

Muistiossa todetaan, että ”Kun testamentin tekijä on päättänyt rekisteröidä testamenttinsa, on perusteltua olettaa, että rekisteröity versio todella vastaa tekijän viimeistä tahtoa niin kauan kuin hän ei ole myöhemmin selvästi ilmaissut toisin”. Suomen Asianajajat katsookin, että kun testamentin tekijä on kerran päättänyt rekisteröimään testamenttinsa, hänen tulee ymmärtää, että (jos ehdotettu/säädetty siirtymäaika on kulunut) myös uusi testamentti on rekisteröitävä. Tältä osin viitataan uudestaan siihen, mitä edellä on jo avioehtosopimuksen rekisteröimisestä lausuttu.

Arviomuistion mukaan ”rekisteröintimahdollisuudesta huolimatta olisi yhä keskeistä, että testamentin tekijällä säilyisi vapaus tehdä uusi, rekisteröimätön testamentti, vaikka hän olisi aiemmin rekisteröinyt testamentin. Testamenttausvapauden näkökulmasta on tärkeää, että viimeisin testamentti olisi aina pätevä riippumatta siitä, onko sitä tai sitä edeltäneitä testamentteja rekisteröity vai ei”.

Suomen Asianajajat katsoo, että muistiossa edellä ehdotettu menettely olisi omiaan aiheuttamaan vastaisuudessa sekaannuksia ja tarpeettomia riitoja, jotka olisivat vältettävissä sillä, että tietyn siirtymäajan jälkeen kaikki testamentit olisi rekisteröitävä. Suomen Asianajajat toteaa tältä osin, että useissa maissa testamentin pätevyyden edellytyksenä on testamentin allekirjoittaminen julkisen

notaarin tai vastaavan viranomaisen edessä. Se, että testamentin rekisteröiminen asetettaisiin testamentin pätevyyden edellytykseksi, ei Suomen Asianajajien näkemyksen mukaan olisi läheskään yhtä suuri puuttuminen testamentintekijän testamenttausvapauteen.

Sikäli kun rekisteröinti säädettäisiin joko lain voimaantulosta lukien tai jonkun siirtymäajan jälkeen testamentin pätevyyden edellytykseksi, edellyttäisi tämä Suomen Asianajajien käsityksen mukaan useamman vuoden siirtymäaikaa. Selvää on, että lainsäädäntö ei voi taannehtivasti mitätöidä aiemman lain aikana laadittuja testamentteja, vaan vanhaa ja uutta järjestelmää tulisi soveltaa päällekkäin siirtymäsäännöksiin.

Edellä sanottu erityisesti siinä tapauksessa, että teknisesti kyvytön tai osaamaton henkilö voisi erikseen määritellyllä tavalla tai esimerkiksi testamenttiin antamallaan valtuutuksella valtuuttaa toisen henkilön (asiamiehen/avustajan) puolestaan suorittamaan rekisteröinnin. Suomen Asianajajat viittaa tältä osin jälleen avioehtosopimuksen rekisteröintiä koskeviin säännöksiin ja menettelyyn.

Rekisteröitäessä talletettavien tietojen osalta Suomen Asianajajat yhtyy arviomuistiossa ehdotettuihin talletettaviin tietoihin, eli että rekisteröitäessä paperista testamenttia, voisi samalla tallentaa tiedon alkuperäiskappaleen sijainnista (vaikka siis alkuperäiskappaleen esittäminen ei enää tiedoksiannon yhteydessä olisi välttämätöntä).

Rekisteröidyn testamentin muuttaminen ja peruuttaminen (s. 59–60)

Arviomuistion ehdotus:

Testamentin tekijälle tulee olla mahdollista ilmoittaa rekisteriviranomaiselle testamentin muuttamisesta tai perumisesta.

Suomen Asianajajat on edellä lausunut, että testamentin pätevyyden edellytykseksi tulisi tietyn siirtymäajan jälkeen säätää testamentin rekisteröimisvelvollisuus. Suomen Asianajajat katsookin, että testamentin muuttaminen sen jälkeen, kun rekisteröiminen on säädetty pakolliseksi, olisi mahdollista vain rekisteröimällä muutos samalla tavalla kuin alkuperäinen testamentti.

Suomen Asianajajat katsoo, että mikäli testamenttausvapaus halutaan niin laajaksi kuin arviomuistiossa on esitetty, eli että myös rekisteröidyn testamentin muuttaminen olisi mahdollista rekisteröimättä muutosta, muuttuisi järjestelmä hyvistä tavoitteistaan huolimatta mahdollisesti erittäin sekavaksi useiden erilaisten mahdollisesti päällekkäin sovellettavien testamenttien kanssa. Testamentin tekijällä voisi siis esityksen mukaan olla sekä useampi rekisteröity testamentti että useampi rekisteröimätön testamentti, joita sovellettaisiin kaikkia mahdollisesti yhtä aikaa, ellei toisia olisi peruutettu uutta tehtäessä.

Suomen Asianajajat katsoo myös, että testamenttirekisterin tarkoitus ja tavoite eivät täyttyisi, mikäli rekisteröityyn testamenttiin olisi mahdollista tehdä muutoksia niitä rekisteröimättä.

Suomen Asianajajat esittää, että jatkovalmistelussa kiinnitetään huomiota siihen, tuleeko sähköiseen rekisteriin talletettu testamentti peruuttaa aina ilmoittamalla peruuttaminen rekisteriin, vai riittääkö, että alkuperäinen paperinen kappale hävitetään? Vai voitaisiinko pitää riittävänä, että tämä nykyisin mukaisesti ilmoittaa peruuttavansa aiemmin tekemänsä testamentit, vaikkei peruuttamista ilmoitettaisikaan rekisteriin?

Edellä sanotun osalta Suomen Asianajajat nostaa esiin esimerkiksi Tanskan voimassa olevan lainsäädännön testamenttirekisteristä ja testamentin peruuttamisesta.

Suomen Asianajajat kannatta muistiossa esitettyä ehdotusta siitä, että testamentin peruuttamisesta olisi mahdollista ilmoittaa rekisterinpitäjälle. Kuten alussa on jo todettu, on peruuttamisilmoituksen tapa ja sisältö säädettävä tarkasti ja yksiselitteisesti.

Lakiehdotukset (s. 65)

Arviomuistion ehdotus:

Testamenttirekisteriä koskeva sääntely sisällytetään Digi- ja väestötietoviraston eräistä henkilörekistereistä annettuun lakiin

Suomen Asianajajat pitää tarkoituksenmukaisena säätää rekisteriä koskevasta sääntelystä Digi- ja väestötietoviraston eräistä henkilörekistereistä annetussa laissa.

2.4 Edustajan käyttö rekisteröinneissä

Lausuntonne:

Edustajan käyttäminen (s. 56–57)

Arviomuistion ehdotus:

Paperisen testamentin tekijä voi valtuuttaa toisen henkilön hakemaan testamenttinsa rekisteröintiä puolestaan.

Suomen Asianajajat kannattaa mahdollisuutta sallia asiamiehen käyttö testamentin rekisteröinnissä.

Kuten muistiossa ja edellä kohdassa 4.3 on todettu, tulisi rekisteröimisen olla mahdollista myös asiamiehen tekemänä. Valtuutus voitaisiin antaa joko itse testamenttiasiakirjassa tai nimenomaisesti erillisellä asiakirjalla, jossa olisi riittävän tarkasti yksilöitävä rekisteröitävä testamentti. Valtuutuksen antamisen muistion sivulla 38 sanotulla tavalla suomi.fi-palvelussa tulisi myös olla mahdollista.

2.5 Testamenttirekisterin julkisuus, säilytysaika ja testamentista ilmoittaminen

Lausuntonne:

Testamentin todistaminen (s. 37)

Arviomuistion ehdotus:

Testamentin tekijä voi kutsua todistajat allekirjoittamaan testamentin sähköisesti asiointipalvelussa. Osapuolten tulee vakuuttaa, että todistaminen on toteutettu laissa asetettujen vaatimusten mukaisesti.

Kuten jo edellä on todettu, Suomen Asianajajat katsoo, että testamentin todistajien tulisi ehdottomasti olla fyysisesti läsnä samassa tilassa kuin testamentin tekijä.

Arviomuistiossa esitetyt tekniset toetutustavat olisi silti järkevää toteuttaa myös tässä tilanteessa sen varmistamiseksi, että testamentin todistajat ovat todella testaattorin ilmoittamia henkilöitä. Oikeusvarmuutta edistäisi, jos vaatimuksena olisi, että myös todistajat kirjautuvat ja allekirjoittavat testamentin käyttäen vahvaa tunnistamista ja eIDAS-asetuksen mukaista hyväksyttyä sähköistä allekirjoitusta.

Sen lisäksi, että todistajilta edellytettäisiin vakuutusta, jota ehdotus esittää, Suomen Asianajajat katsoo, että kun todistamisen edellytettäisiin tapahtuvan fyysisesti samassa tilassa ja ajallisesti simultaanisesti testamentin allekirjoittamisen kanssa, ei voisi syntyä tilannetta, jossa voitaisiin epäillä vakuutuksen totuudenmukaisuutta. Tässä sanottu voitaisiin turvata esimerkiksi siten, että palvelu kirjaisi testamentin tekijän tietyn ajan kuluttua automaattisesti ”ulos”, ellei hänen allekirjoittamaansa testamenttia ole tämän ajan kuluessa todistettu.

Puolesta asiointi (s. 37–38)

Arviomuistion ehdotus:

Testamentin tekijä voi valtuuttaa avustajansa toimimaan puolestaan sähköisen testamentin tekemistä varten rakennettavassa asiointipalvelussa suomi.fi-valtuuksien avulla.

Suomen Asianajajat kannattaa avustajan käytön mahdollistamista esimerkiksi suomi.fi-valtuuksien avulla, kunhan järjestelmä on laadittu siten, ettei synny pienäkään vaaraa siitä, että asiakirjan valmistelu ja allekirjoittaminen voisivat tapahtua samassa yhteydessä niin, että valtuutettu voisi allekirjoittaa testamentin ja kunhan avustajalla on riittävän hyvät mahdollisuudet tarvittavissa määrin korjata laatimiaan testamenttimääräyksiä.

Kuten arviomuistiossa todetaan, tehdään testamentin usein lainoppineen avustajan avulla erityisesti, jos on kysymys monimutkaisemmista testeistä.

Suomen Asianajajat katsoo, että mikäli avustajan käytön halutaan olevan tosiasiallisesti hyödyllistä, tulisi tekninen toteutus pyrkiä toteuttamaan niin, että ennen valtuutuksen antamista testamentin tekijä itse kirjautuu palveluun ja ”avaa” itselleen testamentin. Tämän jälkeen avustaja voisi hänelle annetuilla valtuutuksilla kirjautua järjestelmään kirjaamaan testamenttimääräyksiä. Valtuutuksen avulla pitäisi olla mahdollisuus kirjautua palveluun useampia kertoja ja jopa suhteellisen pitkän ajan kuluessa. Valtuutuksen ajalliseen voimassaoloon tulisi siis kiinnittää tältä osin huomiota.

Samankaltaisia käytännön kysymyksiä ovat muun muassa se, kuinka pitkän ajan testamentin tekijä tarvitsee voidakseen tutustua avustajan laatimiin testamenttimääräyksiin ja kuinka paljon niitä tulee korjata tai muuttaa ennen varsinaista allekirjoittamista. Testamentin tekijä ja avustaja voivat olla fyysisesti eri paikkakunnilla ja käydä keskusteluita testamentin sisällöstä lukuisia kertoja ennen kun testamentti on sisällöllisesti valmis allekirjoitettavaksi.

Rekisteröintivaatimus (s. 38–39)

Arviomuistion ehdotus:

Sähköinen testamentti tallentuisi automaattisesti DVV:n ylläpitämään julkiseen testamenttirekisteriin.

Suomen Asianajajat kannattaa lähtökohtaisesti julkisen testamenttirekisterin luomista, jonne sähköisesti laaditut testamentit tallentuisivat automaattisesti.

Tallentumisen tulisi tapahtua automaattisesti heti sen jälkeen, kun todistajat ovat allekirjoittaneet sähköisen testamentin. Mikäli tallentaminen edellyttäisi testamentin tekijältä erilaisia toimenpiteitä, voi olla vaarana mahdollisuus, että tallentaminen jäisi kokonaan tekemättä. Mikäli rekisteröiminen/tallentaminen edellyttäisi testamentin tekijältä jotain toimenpiteitä, olisi tämä toteutettava teknisesti niin hyvin, että suljetaan pois mahdollisuus siihen, että testamentin tekeminen jäisi tavalla tai toisella kesken/rekisteröimättä.

Viitaten siihen, mitä edellä on lausuttu avustajan käyttämisestä ja testamentin peruuttamisesta, Suomen Asianajajat katsoo, että testamentintekijällä olisi oltava mahdollisuus allekirjoituksen ja rekisteröinnin jälkeen käydä katsomassa tekemänsä testamentin sisältöä. Ei voida edellyttää, että henkilön itselleen kerran tulostama jäljennös sähköisestä testamentista säilyisi tekijällä ”loppuun asti”.

Testamentin tarkastaminen myöhemmin voisi olla tarpeen, kun omaisuus muuttuu, läheisiä menehtyy tai muuten, jos tulee tarve harkita tai arvioida testamentin muuttamista. Nykytekniikalla ei voida olettaa tällaisen mahdollisuuden luomisen olevan suhteettoman hankalaa.

Testamentin säilytysaika (s. 59–60)

Arviomuistion ehdotus:

Testamenttirekisterissä olevat tiedot tulee säilyttää 50 vuotta testamentin tekijän kuoleman jälkeen.

Suomen Asianajajat pitää 50 vuoden säilytysaikaa sopivana.

Testamenttirekisterin julkisuus (s. 61–63)

Arviomuistion ehdotus:

Testamenttirekisteriä koskevat tiedot tulee säätää salassa pidettäväksi 50 vuotta testamentin tekijän kuoleman jälkeen.

Suomen Asianajajat pitää 50 vuoden salassapitoaikaa riittävänä.

Testamentista ilmoittaminen (s. 64)

Arviomuistion ehdotus:

Digi- ja väestötietovirastolla on velvollisuus ilmoittaa rekisterissä olevasta testamentista nimetyille henkilöille testamentin tekijän kuoleman jälkeen. Testamentti tulee automaattisesti näkyviin myös kuolinpesän asiointipalveluun.

Suomen Asianajajat kannattaa esitystä, jonka mukaan DVV:llä olisi velvollisuus ilmoittaa rekisteröidystä testamentista rekisteröinnin yhteydessä tai muulla tavalla myöhemmin ilmoitetuille henkilöille tekijän kuoleman jälkeen.

Siltä osin, kun testamenttirekisteri saadaan synkronoitua suunnitellun kuolinpesän asiointipalvelun kanssa, on myös kannatettavaa, että testamentti tulee automaattisesti näkyviin asiointipalvelussa.

Tältä osin tulee kuitenkin Suomen Asianajajien näkemyksen mukaan vielä arvioida se, kenelle testamentti tulee tässä tilanteessa näkymään ja näkykö testamentin sisältö jo ennen tiedoksiantoja kaikille asiointipalveluun pääseville. Automaattinen testamentin näkyminen voisi lisätä jäämistöriitoja.

Miten toimitaan tilanteessa, jossa testamentin saaja ei halua vedota testamenttiin ja se on jo tullut näkyväksi kaikille asianosaisille? Tulisiko esimerkiksi testamentinsaajan/-saajien saada päättää siitä, missä vaiheessa testamentti tulee näkyväksi ja riittääkö ennen sitä pelkästään tieto siitä, että on olemassa testamentti?

Suomen Asianajajat katsoo, että arviomuistiossa ei ole riittävän yksilöidysti käsitelty kysymystä rekisteröidyn testamentin tiedoksiannamisesta. Suomen Asianajajat katsoo, että jatkovalmistelussa on kiinnitettävä erityistä huomioita tiedoksiannon sääntelyyn. Tiedoksiannosta alkaa testamentin moiteaika, määräaika lakiosailmoituksen tekemiseen ja myös muun muassa lakiosan täydennyskanne voi olla riippuvainen testamentin tiedoksiannosta.

Rekisteröidyn/sähköisen testamentin tiedoksiannon ei voitane katsoa tapahtuneen ainakaan silloin, kun testamentti on ”tullut näkyväksi” asiointipalvelussa.

Suomen Asianajajat toteaa, että muistiossa ei ole riittävästi tarkasteltu sitä vaihtoehtoa, että kukaan testamentin tekijän nimeämistä henkilöistä ei olisi elossa tai löydettävissä. Tulisiko DVV:lle tässä tapauksessa säätää muunlaisia velvollisuuksia, kuten perunkirjoituksen seuraaminen ja testamentista ilmoittaminen (myöhemmin laadittavaan) perukirjaan merkitylle pesän ilmoittajalle?

Kuten edellä on ehdotettu, Suomen Asianajajat katsoo, että sikäli kun testamentti on rekisteröity ja siirtymäaika on kulunut, tulee myös testamentin muutokset rekisteröidä, jolloin ehdotuksessa

lausuttu problematiikka muutosten ilmoittamisesta käy tarpeettomaksi. Tältä osin muistiossa esitetty nimenomaan osoittaa sen, miten sekavaksi ja hankalaksi järjestelmä voi muodostua, ellei rekisteröintivaatimusta uloteta tietyn siirtymäajan jälkeen kaikkiin testamentteihin. Kuten jo edellä on todettu, ei rekisteröintipakko voisi olla taannehtiva, eli se ei voisi tietenkään koskea ennen lain voimaantuloa/siirtymäajan päättymistä tehtyjä testamentteja.

2.6 Muuta testamenttirekisteristä (esim. usean henkilön yhteinen testamentti)

Lausuntonne:

Usean henkilön yhteinen testamentti (s. 58)

Arviomuistion ehdotus:

Yhteinen testamentti rekisteröidään kunkin tekijän omana testamenttina.

Suomen Asianajajat toteaa, että muistion ehdotus on lähtökohtaisesti kannatettava. Jatkovalmistelussa tulisi kuitenkin kiinnittää huomiota siihen, että toisinaan usean henkilön tekemät testamentit ovat sillä tavalla toisistaan riippuvaisia, että ellei toista olisi olemassa, ei toisenkaan tarkoitus toteudu.

Suomen Asianajajat esittääkin, että useamman henkilön testamenttien kohdalla arvioitaisiin mahdollisuutta, että yhden tekijän suorittama rekisteröiminen tulisi kaikkien tekijöiden hyväksi (vrt. testamentin tiedoksi antaminen) mutta rekisteröiminen tapahtuisi kuitenkin henkilökohtaisesti kunkin tekijän omana testamenttina. Olisi mahdollista myös edellyttää, että yhteisen testamentin tekijät valtuuttavat testamentissa tai muulla tavalla jonkun tekijöistä tai tekijöiden yhteisen asiamiehen suorittamaan rekisteröinnin.

Useamman tekijän testamentti (s. 38)

Arviomuistion ehdotus:

Sähköisellä testamentilla voi olla enemmän kuin yksi tekijä.

Suomen Asianajajat kannattaa mahdollisuutta useamman testamentin tekijän testamentin mahdollistamiseen.

Suomen Asianajajat kuitenkin katsoo, että arviomuistiossa on kuitenkin liian suppeasti käsitelty useamman tekijän testamentin luomien teknisten kysymysten ongelmia. Sähköisen useamman tekijän testamentin todistamisen tulisi Suomen Asianajajien näkemyksen mukaan tapahtua samalla tavalla kuin yhdenkin henkilön tekemän testamentin todistamisen.

Tämä vaatimus tarkoittaisi käytännössä sitä, että useamman testamentin tekijän tulisi testamenttia allekirjoitettaessa olla yhtä aikaa samassa paikassa todistajien kanssa kuten nykyisenkin lainsäädännön mukaan on tilanne. Suomen Asianajajat katsoo, että testamentin luotettavuuden turvaamiseksi olisi yhteisen testamentin tekijöiden ja todistajien oltava läsnä samassa paikassa samaan aikaan ja todistajien olisi todettava tekijöiden allekirjoittavan testamentin itse ja vapaaehtoisesti.

Se, että yksi tekijä kutsuu toisen tekijän alustalle, on teknisesti yksi mahdollisuus. Tämä voitaisiin toteuttaa esimerkiksi palvelusta toisille testamentin tekijöille sähköpostilla tai suomi.fi-viestillä lähetettävän PIN-koodin tai QR-koodin avulla, joka ohjaisi todistajat oikean asiakirjan pariin.

3.1 Taloudelliset vaikutukset

Lausuntonne:

Taloudelliset vaikutukset (s. 66-68)

Suomen Asianajajat toteaa, että testamenttirekisterin käyttöön liittyvän maksutason tulee olla kohtuullinen. Korkeat maksut eivät saa muodostua esteeksi sille, että henkilö saa testamenttinsa rekisteriin.

Kohtuullinen hinnoittelu on edellytys myös uudistuksen saavutettavuudelle.

3.2 Muut huomiot

Lausuntonne:

-

Enne Heidi
Suomen Asianajajat